

3. Гудков І. М. Академік Д. М. Гродзінський, видатний радіобіолог, педагог, громадський діяч. *Вісник НАН України*, 2018. №7. С.25–32.
4. Документи про маєток Гродзінських в с. Линів (плани, акти, фотографії та ін. за 1897, 1912, 1915, 1922, 1928, 1931, 2000 рр. // Державний архів у Волинській області. Ф. Р-3190. Оп. 12. Спр. 30. 48 арк.
5. Елизарова Н. А. Театры Шереметьевых / под. ред. М. А. Филиппова. Москва: Останкинский дворец-музей, 1944. 520 с.
6. Киевская старина. 1882. Т. 3. №7. С. 106–136.
7. Левчанівська І. Далеке і близьке. Луцьк: Надстир'я, 2000. 216 с.
8. Левчанівська І. «Згадалось мені...» (спогади дитинства). Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2001. 94 с.
9. Левчанівська І. «Ще не забулося...». Спогади. Луцьк: Видавництво обласної друкарні, 2006. 124 с.
10. Левчанівська І. Сенаторка. Луцьк–Дубно–Луцьк: «Джерело»–«Надстир'я», 2004. 258 с.
11. Листи дядька М. К. Гродзінського та його дружини Віри Пилипівни до Ірини Левчанівської за 1952 – 1961 рр. // Державний архів Волинської області. Ф. Р-3190. Оп. 12. Спр. 91. 47 арк.
12. Листи Катерини Олександрівни Пилле (Гродзінської) до Ірини Левчанівської за 1969–1992, 1994–2000 рр. // Державний архів Волинської області. Ф. Р-3190. Оп. 12. Спр. 95. 166 арк.
13. Листи тітки Г. К. Пальмцвейг (Гродзінської) та її дочки Ніни до Ірини Олександрівни за 1951 – 1957, 1958, 1965, 1970, 1975, 1978 – 1987 рр. // Державний архів Волинської області. Ф. Р-3190. Оп. 12. Спр. 89. 58 арк.
14. Листи тітки Є. К. Леонтьєвої (Гродзінської) з м. Ленінграда до Ірини Левчанівської за 1951–1952 р. // Державний архів Волинської області. Ф. Р-3190. Оп. 12. Спр. 90. 5 арк.
15. Науменко В. На могилу Людмили Мих. Драгоманової. ZBRUC: URL: <https://zbruc.eu/node/80429> (дата звернення : 09.07.2019).
16. Останкино. Театр-дворец / сост. Г. В. Вдовин, Л. П. Лепская, А. Ф. Червяков. Москва: Русская книга, 1994. 320 с.
17. Православная энциклопедия: URL: <http://www.pravenc.ru/text/1237939.html> (дата звернення 01.07.2019).
18. Українська гімназія у Луцьку. Спогади. Луцьк, 1998. 214 с.
19. Шереметьев С. Д. Отголоски XVIII века. Выпуск IV. Останкино в 1797 г. СПб: Типография М. М. Стасюлевича, 1897. 99 с.
20. Щоденник Ірини Левчанівської // Державний архів Волинської області. Ф. Р-3190. Оп. 12. Спр. 40. 94 (2) арк.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.21.15>

УДК 94(477)“1917/1991”:323.2

Володимир Баран

У боротьбі за українську державність: 1917–1991 рр.

У статті висвітлюються основні етапи боротьби українського народу за відстоювання принципів свободи і демократії, за здобуття незалежності й створення власної держави упродовж 1917–1991 рр.

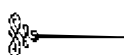
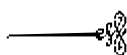
У статті показано, що на початку ХХ ст. розгорнувся черговий етап в історії українського державотворення, пов'язаний із Українською революцією 1917–1921 рр. Крах монархії Романових і розвиток демократичних процесів у Росії сприяли піднесенню національно-визвольного руху в Наддніпрянщині. За часів Української Центральної ради було створено самостійну державу, а в період Гетьманату П. Скоропадського та Директорії УНР чимало зроблено для її зміцнення.

У цей же час на західних українських землях була проголошена Західноукраїнська Народна Республіка. У січні 1919 р. відбувся акт Злуки УНР і ЗУНР, який увінчував українські національно-визвольні змагання і втілював єдність, цілісність, соборність України. Наступ більшовицьких військ у Наддніпрянщині й польської армії – на західних землях призвів до ліквідації української національної державності й втрати оплаченої життям тисяч українських патріотів незалежності.

У статті проаналізовано, як у нових історичних умовах український народ продовжував боротьбу за відновлення державності, протидіючи сталінському тоталітарному режимові й захищаючи національні інтереси українства на західних землях, що перебували під владою Польщі, Румунії та Чехословаччини. У березні 1939 р. у м. Хусті було проголошено самостійну, незалежну Карпатську Україну, але за згодою нацистської Німеччини уряд Угорщини анексував закарпатські землі.

В роки Другої світової війни боротьба за українську державність продовжилася, набравши нових форм. 30 червня 1941 р. провід ОУН скликав у Львові Українські національні збори, які прийняли рішення відновити державну незалежність України та сформували національний уряд, проте керівництво нацистської Німеччини виступило проти відновлення української державності. На Волині виникла Українська повстанська армія, яка повила боротьбу на два фронти, проти двох тоталітарних режимів.

У статті розкрито різні форми збройного і мирного протесту проти радянського тоталітаризму в післявоєнний період, боротьбу ОУН і УПА, учасників дисидентського руху за відродження Української держави. В період «перебудови» виникли неформальні організації, зародилися масові громадські організації, що не залежали від влади, а в 1989 р. сформувався Народний рух України, який відіграв важливу роль в утвердженні незалежної Української держави.

24 серпня 1991 р. Рада прийняла «Акт проголошення незалежності України», який став поворотною віхою в новітній історії українського народу. Цим документом стверджувалося «створення самостійної Української держави – України», що є неподільною і недоторканою і на території якої мають чинність виключно Конституція і закони України. На референдумі 1 грудня 1991 р. остаточно визначилась подальша доля України: абсолютна більшість громадян підтримала Акт проголошення незалежності України.

Ключові слова: Україна, державність, демократизація, незалежність, тоталітарна система.

The article covers the main stages of the struggle of the Ukrainian people for the defense of the principles of freedom and democracy, for independence and the creation of their own state during 1917-1991.

The article shows that in the early twentieth century. Another stage in the history of Ukrainian state formation, connected with the Ukrainian revolution of 1917–1921, unfolded. The collapse of the Romanov monarchy and the development of democratic processes in Russia contributed to the rise of the national liberation movement in the Dnieper region. During the time of the Ukrainian Central Council, an independent state was created, and during the Hetmanate of P. Skoropadsky and the Directory of the Ukrainian People's Republic, much was done to strengthen it.

At the same time, the Western Ukrainian People's Republic was proclaimed in the western Ukrainian lands. In January 1919, an act of unification of the Ukrainian People's Republic and the Western Ukrainian People's Republic took place, which crowned the Ukrainian national liberation struggle and embodied the unity, integrity, and unity of Ukraine. The offensive of the Bolshevik troops in the Dnieper region and the Polish army in the western lands led to the liquidation of the Ukrainian national statehood and the loss of the independence paid for by the lives of thousands of Ukrainian patriots.

The article analyzes how in the new historical conditions the Ukrainian people continued to fight for the restoration of statehood, opposing the Stalinist totalitarian regime and defending the national interests of Ukrainians in the western lands ruled by Poland, Romania and Czechoslovakia. In March 1939, an independent Carpathian Ukraine was proclaimed in Khust, but with the consent of Nazi Germany, the Hungarian government annexed the Transcarpathian lands.

During the Second World War, the struggle for Ukrainian statehood continued, taking on new forms. On June 30, 1941, the OUN leadership convened the Ukrainian National Assembly in Lviv, which decided to restore Ukraine's state independence and formed a national government, but the leadership of Nazi Germany opposed the restoration of Ukrainian statehood. The Ukrainian Insurgent Army emerged in Volhynia, fighting on two fronts against two totalitarian regimes.

The article reveals various forms of armed and peaceful protest against Soviet totalitarianism in the postwar period, the struggle of the OUN and UPA, members of the dissident movement for the revival of the Ukrainian state. During the period of "perestroika" informal organizations emerged, mass public organizations that did not depend on the government were born, and in 1989 the People's Movement of Ukraine was formed, which played an important role in establishing an independent Ukrainian state.

On August 24, 1991, the Rada adopted the "Act of Proclamation of Independence of Ukraine", which became a turning point in the recent history of the Ukrainian people. This document affirmed the "creation of an independent Ukrainian state - Ukraine", which is indivisible and inviolable and on the territory of which only the Constitution and laws of Ukraine are valid. In a referendum on December 1, 1991, the future of Ukraine was finally determined: the absolute majority of citizens supported the Act of Independence of Ukraine.

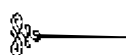
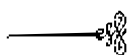
Key words: Ukraine, statehood, democratization, independence, totalitarian system.

Постановка наукової проблеми. Український народ пройшов тернистий шлях, виборюючи своє право на волю. Він жертвував життям кращих синів і дочок, аби досягнути омріяної мети, щоб врешті-решт утвердити власну державу. Формування сучасної незалежної України стало продовженням давньої традиції державотворення, започаткованої нашим народом у далекі княжі часи і пронесеної ним упродовж всієї його історії.

Мета статті – показати ключові віхи боротьби українського народу за здобуття незалежності й створення самостійної держави у період 1917–1991 рр.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На початку ХХ ст. розгорнувся черговий етап в історії українського державотворення, пов'язаний із Українською революцією 1917–1921 рр. Крах монархії Романових і розвиток демократичних процесів у Росії сприяли піднесенню національно-визвольного руху в Наддніпрянщині. У березні 1917 р. в Києві був сформований широкий представницький орган, що одержав назву Української Центральної ради і на чолі якого став Михайло Грушевський. У червні Центральна рада прийняла І-й Універсал, який проголошував автономію України у складі Російської Федерації. Того ж місяця було утворено український уряд – Генеральний секретаріат, очолений Володимиром Винниченком.

Тодішня українська політична еліта дотримувалась переважно автономістських поглядів. Але хід історичного процесу змушував цих переконаних автономістів усе ближче підходити до самостійницьких позицій. Повалення тимчасового уряду й захоплення влади більшовиками підштовхнуло Центральну раду до прийняття III-го Універсалу, який проголошував створення Української Народної Республіки (УНР). А ультиматум російського Раднаркому, виступ

більшовицьких військ проти УНР і розв'язування червоного терору в Україні пришвидшили ухвалення IV-го Універсалу, який став логічним завершенням національно-визвольних змагань цього періоду й проголошував Україну незалежною державою.

Навесні 1918 р. на зміну УНР прийшла Українська держава Павла Скоропадського. Гетьманат провів низку важливих заходів, спрямованих на розвиток української державності, зокрема в сфері освіти, науки та культури. Наприкінці 1918 р. уряд Павла Скоропадського поступився місцем Директорії Української Народної Республіки, яку очолював Володимир Винниченко. У цей же час на західних українських землях було проголошено створення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), керівником якої став Євген Петрушевич. Таким чином, в Україні розгорнувся складний і доволі суперечливий державотворчий процес, що відображав зростаючу національну свідомість українського народу і свідчив про його прагнення до самостійності й незалежності.

У січні 1919 р. відбувся акт Злуки УНР і ЗУНР, який увінчував українські національно-визвольні змагання і втілював єдність, цілісність, соборність України. Західноукраїнська Народна Республіка стала називатися Західною областю Української Народної Республіки, хоча практичної єдності обох частин держави досягнути не вдалося. Наступ більшовицьких військ у Наддніпрянщині й польської армії – на західних землях призвів до ліквідації української національної державності й втрати оплаченої життям тисяч українських патріотів незалежності.

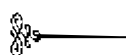
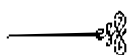
Однак здобутий тоді досвід служив наступним поколінням борців. На Великій Україні, де утвердився сталінський тоталітарний режим, національна ідея жила в творчості багатьох письменників і митців, у виступах «скрипниківівців» і «шумськестів», у протестах українського селянства, врешті-решт придушених силою зброї, насильницькою колективізацією і штучними голодоморами. В Західній Україні активно функціонувала створена 1929 р. Організація українських націоналістів (ОУН), протидіючи польській урядовій політиці «пацифікації» й спробам ополячення та окатоличення українського населення.

У міжвоєнний період частина західних земель України знаходилася також під владою Румунії та Чехословаччини. Саме у Чехословаччині, до складу якої відійшло Закарпаття, наприкінці 30-х рр. ХХ ст. відбулися події, що вкотре засвідчили державницькі прагнення українства. У жовтні 1938 р. у Підкарпатській Русі було створено автономний уряд, на чолі якого стояв спочатку Андрій Бродій, а згодом – Августин Волошин. Частина Закарпаття за рішенням першого Віденського арбітражу відійшла до Угорщини, проте на території Карпатської України, що залишалася у складі Чехословаччини, розгорнулись важливі суспільно-політичні процеси.

На початку 1939 р. тут пройшли вибори до Сейму – представницького органу, покликаного вирішити подальшу долю краю. У березні того ж року в Хусті, тодішньому центрі Карпатської України (Ужгород перейшов до складу Угорщини), було скликано Сейм Карпатської України, що проголосив її незалежність, затвердив Конституцію держави, обрав її президентом Августина Волошина і створив уряд на чолі з Юліаном Ревасем. Однак за згодою нацистської Німеччини уряд Угорщини увів свої війська на територію Карпатської України, здолавши героїчний опір українського війська, Карпатської Січі, й анексувавши решту закарпатських земель.

У роки Другої світової війни, 30 червня 1941 р., провід ОУН скликав у Львові Українські національні збори, які прийняли рішення відновити державну незалежність України та сформували національний уряд на чолі з Ярославом Стецьком. Але керівництво нацистської Німеччини виступило проти відновлення української державності: український уряд було розігнано, Ярослава Стецька, Степана Бандеру і ще кілька сотень членів ОУН заарештовано, а 15 керівних діячів цієї організації – розстріляно. Восени 1942 р. на Волині виникла Українська повстанська армія (УПА), яка повела боротьбу на два фронти, проти двох тоталітарних режимів – гітлерівського і сталінського, щоб добитися державної незалежності України.

Після вигнання німецьких військ на західних землях України продовжувався потужний рух опору сталінському режимові, керований ОУН і здійснюваний силами УПА. Цей рух набрав такого значного розмаху, що отримав назву «малої Хмельниччини», опираючись нав'язуванню радянських порядків, проведенню насильницької колективізації, масовим репресіям і депортаціям населення. Десятки тисяч українських патріотів виступали проти відновлення тоталітарної системи в Україні й відстоювали право народу на власну Українську Самостійну Соборну

Державу. На чолі Української повстанської армії стояли головні командири Роман Шухевич (1943–1950 рр.) і Василь Кук (1950–1954 рр.).

На початку 50-х рр. XX ст. збройний рух проти режиму було в основному зламано, але волю народу, його прагнення до самостійності не зміг зламати навіть сталінський тоталітаризм. Успіхи й утрати міжвоєнних років і рішуче протистояння з радянською владою в післявоєнні роки не минули марно: вони утвердили в свідомості українців ідею незалежності й національної державності як наріжний камінь духовного єства народу та надихнули нові покоління патріотів на подальшу боротьбу за українську справу. Наприкінці 50-х рр. в Україні зародився дисидентський рух, який ставив своєю метою мирну, легальну боротьбу за демократизацію радянського суспільства і здобуття незалежності України.

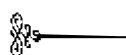
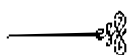
Однією з перших дисидентських організацій стала Українська робітничо-селянська спілка (1959–1961 рр.), створена Левком Лук'яненком. Він уважав: спираючись на статті Конституції СРСР і Конституції УРСР, що допускали можливість виходу союзної республіки зі складу СРСР, можна домогтися створення незалежної України – через ухвалу відповідного рішення Верховною Радою УРСР чи шляхом проведення загальнонародного референдуму. Однак на початку 1961 р. організацію було викрито, а навесні того ж року проведено у Львові гучний судовий процес. Левка Лук'яненка засудили до смертної кари, яку після подання апеляції змінили на 15 років ув'язнення.

Усунення від влади Микити Хрущова призвело до згорання процесу десталінізації і здійснення реваншу консерваторів в СРСР. У владній верхівці України окреслилися дві політичні лінії: автономістська, виразником якої був Петро Шелест, і централістська, яку уособлював Володимир Щербицький. В 1972 р. Петра Шелеста звинуватили в проявах українського націоналізму й зняли з посади першого секретаря ЦК Компартії України. На чолі ЦК КПУ став Володимир Щербицький, який посилив процес русифікації республіки і розгорнув наступ на дисидентів і шістдесятників. У 1972–1973 рр. проведено масові арешти серед українських патріотів («великий покос») і організовано політико-ідеологічні чистки серед творчої інтелігенції – таке собі друге видання «ждановщини» («маланчукізм»).

Тим часом внутрішній потенціал радянської системи поволі вичерпувався. Цивілізаційне змагання зі світом демократії та вільного ринку СРСР усе відчутніше програвав. Упродовж 70-х рр. і на початку 80-х рр. XX ст. темпи економічного зростання Радянського Союзу помітно знизилися, спонукавши правлячу верхівку до обережних спроб оновлення суспільства. У 1982–1984 рр. генеральний секретар ЦК КПКС Юрій Андропов зробив перші кроки на цьому шляху, а навесні 1985 р. його висуванець Михайло Горбачов продовжив пошуки шляхів регульованого згори реформування, висунувши гасла «перебудови суспільства» і «прискорення соціально-економічного розвитку країни».

На початку 1987 р. Михайло Горбачов висунув ще одне політичне гасло – «гласності», тобто більшої відкритості, більш критичного погляду на соціалізм і радянську дійсність. Почали говорити про так званий плюралізм – спочатку про «плюралізм думок», а згодом – і про плюралізм у ширшому, політичному значенні слова, тим самим посягаючи на до цього непорушну й недоторкану монополію КПКС на владу. В республіці з'явилися перші неформальні організації, а потім і масові, всеукраїнські громадські організації, невідконтрольні місцевим комітетам Компартії України та державним структурам. Відбувалося формування громадянського суспільства й становлення багатопартійної системи.

Український народ, розбуджений «перебудовою», активно включився в суспільно-політичний процес. Один із видатних філософів XX ст. Мартін Бубер влучно зазначав: «Ми говоримо про національну ідею, коли який-небудь народ помічає свою єдність, свій внутрішній зв'язок, свій історичний характер, свої традиції, своє становлення і розвиток, свою долю й призначення, робить їх предметом своєї свідомості, мотивуванням своєї волі». Інший відомий мислитель, Мераб Мамардашвілі, який справив значний вплив на духовну еліту СРСР часів «перебудови», твердив: «Те, що називається нацією, є не етнос, а наслідок роботи конституції в тілі етносу». Нація – це спільнота громадян, а не підданих, об'єднання вільних в економічному, політичному й культурному плані людей, яке спирається на певні історичні традиції і має певний проект спільного майбутнього, котрий реалізується через систему державних інституцій, обраних народом.

Тому процес націотворення, який свого часу розірвав Російську імперію, як тільки було скинуто самодержавство, не міг не відновитися на теренах СРСР з переходом «перебудови» у стадію політичної демократизації. У 1988 р. розпочалося відчутне піднесення громадської активності в Україні. У квітні цього року в Києві пройшла перша екологічна демонстрація, що була розігнана владою. У червні, на цей раз у Львові, відбувся перший багатотисячний мітинг, присвячений проблемам української мови. Восени 1988 р., за ініціативою Павла Мовчана і Віктора Терена, київські письменники й науковці Інституту літератури АН УРСР зібрали ініціативну групу для створення Народного фронту, з якої згодом виріс Народний рух України.

Протягом кількох наступних років постала низка організацій, які були незалежними від влади і заклали фундамент майбутнього громадянського суспільства. В той час виникли «Меморіал», «Зелений світ», Товариство української мови імені Тараса Шевченка, що перш за все виступали за духовне відродження, національне самоусвідомлення народу. Без сумніву, особливе місце в суспільно-політичному житті республіки зайняв Народний рух України, що сформувався під впливом і певною мірою за зразком прибалтійських громадських рухів – Народного руху в Естонії і Народних фронтів у Латвії та Литві.

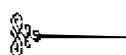
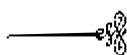
У березні 1989 р. на нараді представників ініціативних груп Руху Києва та Київської області була створена Координаційна рада, яку очолив Мирослав Попович. Того ж місяця відбулася установча конференція Тернопільської крайової організації Руху, у травні – Львівської, у липні – Київської регіональних організацій. В наступні місяці пройшли установчі конференції у Чернігівській, Івано-Франківській, Донецькій, Волинській, Дніпропетровській, Чернівецькій та інших областях. У вересні 1989 р. відбувся установчий з'їзд Народного руху України, який завершив формування найбільш масової і впливової громадсько-політичної організації, що відіграла ключову роль в новітній українській революції.

Надзвичайно важливим фактором розгортання політичної активності стали вибори до Верховної Ради СРСР і Верховної Ради УРСР, що пройшли навесні 1989 і 1990 рр. Це були перші вільні вибори з часів виборчої кампанії до Установчих зборів, здійсненої ще в 1917 р. У березні 1990 р. зібралася Верховна Рада XII-го скликання, яка стала працювати на постійній основі й у гострих дискусіях, у протиборстві думок вирішувати надзвичайно складні проблеми, що постали в умовах «перебудови». У парламенті сформувалися комуністична більшість, яка дістала офіційну назву «За радянську суверенну Україну» (так звана «група 239»), та опозиція – Народна рада, що складалася здебільшого з членів Народного руху України і проголосила своє метою утворення незалежної держави.

16 липня 1990 р. Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет України, що створило основу для республіканської державотворчості й послаблення залежності від союзного законодавства. Після цього суспільно-політичні процеси в республіці значно прискорилися, зокрема відбулися страйк шахтарів у Донбасі й голодування студентів у Києві. У жовтні 1990 р. парламент зробив черговий крок уперед: вніс поправки і доповнення до Конституції УРСР 1978 р., скасувавши статтю 6 про керівну й спрямовуючу роль КПРС і переглянувши низку інших статей, що відображало поступову трансформацію політичної системи суспільства, а також реальну суверенізацію республіки.

Стрімке посилення відцентрових тенденцій, які загрожували єдності, а врешті, самому існуванню СРСР, викликало неабияке занепокоєння кремлівського керівництва. Почалися пошуки шляхів укладання нового союзного договору, підтримані лідерами дев'яти союзних республік (так званий новоогарьовський процес). Проте найбільш ортодоксальні вожді КПРС і представники силових відомств не могли змиритися з утратою влади й очевидним розпадом СРСР, що відбувався на їхніх очах. У серпні 1991 р. вони зробили спробу державного перевороту, створивши Державний комітет із надзвичайного стану, що викликало рішучий опір демократичних сил. Провал путчу привів до докорінної зміни політичної ситуації в СРСР, союзних республіках, а в кінцевому підсумку – до «параду незалежностей».

24 серпня 1991 р., за пропозицією від Народної ради Ігоря Юхновського, Верховна Рада прийняла «Акт проголошення незалежності України», який став поворотною віхою в новітній історії українського народу. Цим документом стверджувалося «створення самостійної Української держави – України», що є неподільною і недоторканою і на території якої мають чинність

виключно Конституція і закони України. На референдумі 1 грудня 1991 р. остаточно визначилась подальша доля України: на питання про підтвердження Акта проголошення незалежності України позитивну відповідь дали 28,8 млн громадян, або 90,3 %. Того ж дня відбулися вибори Президента України: у голосуванні взяли участь 31,9 млн громадян, з яких майже 62 % проголосували за Леоніда Кравчука.

Висновки й перспективи подальшого дослідження. Таким чином, цей референдум остаточно закріпив незалежність України; зробив можливим міжнародне визнання нашої держави, її входження у світове співтовариство; засвідчив неминучість розпаду СРСР і пришвидшив становлення на його теренах нової державно-політичної системи. Крім того, завдяки винятковій одностайності громадян референдум визначив мирний шлях подальших перетворень в країні. Можна з упевненістю констатувати, що події 24 серпня й 1 грудня 1991 р., що нерозривно пов'язані між собою, стали видатними віхами в історії України. Вони поклали початок новітньому етапу в розвитку української державності, втіливши одвічне прагнення народу жити вільно і, як мовив Максим Рильський, «свій дух велично-гідний, як житнє зерно зберегти». Цей період історії України потребує докладного вивчення на конкретному документальному матеріалі.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.21.16>

УДК 94 (477/438)

Микола Кучерепа

Договір Петлюра – Пілсудський 1920 року

В статті на основі широкого кола джерел досліджуються проблеми, пов'язані із укладанням у Варшаві у квітні 1920 р. політичної і військової конвенції між урядами Української Народної Республіки і Польщі.

Польсько-український альянс 1920 року настав у час, коли Україна і Польща вже були виснаженні роками світової війни. Успішне існування країн, що відновили або розпочали своє державницьке життя після Першої світової війни, вимагало вирішення складних територіальних, національних і політичних справ. Особливо складною ситуація була в Україні, яка опинилася у повній міжнародній ізоляції. Лише Польща могла стати першорядним союзником для України.

В статті наведено конкретні приклади із переговорного процесу між українською дипломатичною місією і представниками польського уряду. Українсько-польському порозумінню сприяла відверто проросійська політика держав Антанти. Автор стверджує, що через важке військово-політичне становище УНР, цей договір не міг мати паритетного характеру. Польща вела діалог з Україною з позиції сили, висунувши українській делегації значні територіальні домагання. Більшовицька загроза, байдужість та нерозуміння з боку Антанти змусили українську делегацію погодитися на польські вимоги. Коли постала дилема: Україна без західних земель, чи повне зникнення її під більшовицькою навалою, Петлюра вибрав перше.

Проте, укладання Варшавського договору можна вважати значною перемогою української дипломатії. УНР вдалося добитися офіційного визнання з боку Польщі і отримати військову допомогу в боротьбі за відновлення незалежності Наддніпрянської України. Варшавські домовленості мають велике значення не тільки для українського народу, але й для всієї Європи. Завдяки боротьбі УНР з найбільшими більшовицькими силами зуміли відстояти свою незалежність Естонія, Латвія, Литва, Фінляндія

Ключові слова: Варшавський договір, С. Петлюра, Ю. Пілсудський, Польща, Ризький мирний договір, Україна, Українська дипломатична місія.

Kucherepa M.M. Warsaw treaty of 1920: genesis, problems and results.

Based on a wide range of sources, the article examines the problems associated with the conclusion in Warsaw in April 1920 of a political and military convention between the governments of the Ukrainian People's Republic and Poland.

The Polish-Ukrainian alliance of 1920 came at a time when Ukraine and Poland were already exhausted by the years of World War II. The successful existence of countries that restored or began their state life after the First World War required the solution of complex territorial, national and political issues. The situation was especially difficult in Ukraine, which found itself in complete international isolation. Only Poland could become a primary ally for Ukraine.

The article provides specific examples from the negotiation process between the Ukrainian diplomatic mission and representatives of the Polish government. The openly pro-Russian policy of the Entente states contributed to Ukrainian-Polish understanding. The author argues that due to the difficult military-political situation of the UPR, this agreement could not be of a parity nature. Poland conducted a dialogue with Ukraine from a position of strength, putting forward significant territorial claims to the Ukrainian delegation. The Bolshevik threat, indifference and misunderstanding on the part of the Entente forced the Ukrainian delegation to agree to Polish demands. When the dilemma arose: Ukraine without Western lands, or its complete disappearance under the Bolshevik invasion, Petliura chose the former.

However, the conclusion of the Warsaw Pact can be considered a significant victory for Ukrainian diplomacy. The UPR managed to gain official recognition from Poland and receive military assistance in the struggle to restore the independence of Dnieper Ukraine. The Warsaw Pact is of great importance not only for the Ukrainian people, but for the whole of Europe.

